
***Promowanie
równouprawnienia kobiet i
mężczyzn w ramach lekcji o
przedsiębiorczości***

Poradnik dla nauczycieli

2013

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Zachodniopomorska
Szkoła Biznesu
w Szczecinie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Spis treści:

1. Słowo wstępne..... 3
2. Pytania i wątpliwości wokół idei równouprawnienia kobiet i mężczyzn 3
3. Jak rozumieć równouprawnienie w kontekście nauczania przedsiębiorczości? 4

Poradnik dla nauczycieli

Słowo wstępne

Szanowna Nauczycielko, Szanowny Nauczycielu,

przed Tobą odpowiedzialne zadanie wprowadzenia młodych ludzi w świat dotąd im nieznanym – świat pracy zawodowej. Jest to świat, z którym młodzież styka się na co dzień, bo przecież otaczający ich dorośli wykonują jakąś pracę, jest to jednak kontakt trochę „przez szybę”. Większość uczniów ma już wyobrażenia na temat tej „dorosłej” rzeczywistości, oparte na własnych obserwacjach czy doświadczeniach bliskich osób. Te wyobrażenia niekiedy z pewnością są trafne, ale też część z nich jest powierzchowna, sztamowa, a czasem po prostu fałszywa. Dlatego ogromne znaczenie ma sposób, w jaki Ty im ten świat przedstawisz. W dużej mierze od Ciebie zależy, czy wkroczą do niego odważnie, pewni siebie, pomysłowi i nie obciążeni bagażem negatywnych stereotypów - mówiąc krótko, czy będą osobami przedsiębiorczymi, gotowymi do tego, by wziąć własny los w swoje ręce.

Pytania i wątpliwości wokół idei równouprawnienia kobiet i mężczyzn

Być może zastanawiasz się, po co kwestie równouprawnienia kobiet i mężczyzn są poruszane w kontekście przedmiotu dotyczącego przedsiębiorczości. Czy w ogóle poruszanie w szkole problemów dotyczących równouprawnienia ma sens? Czy nie jest to forsowanie pewnych idei na siłę? Czy to całe równouprawnienie to nie jest jedynie aktualna moda? A może tak naprawdę nic konkretnego za tym nie stoi?

Jest to rzeczywiście problematyka, do której podchodzi się jak do przysłowiowego jeża. Wynika to w znacznej mierze z trudności skonkretyzowania, czym to równouprawnienie kobiet i mężczyzn ma być w praktyce, jakiego rodzaju narzędzia mają być użyte, aby do owego stanu równouprawnienia doprowadzić, jak postępować, aby nie ignorować tej problematyki, ale też, żeby nie popaść w skrajność. Wątpliwości powodują, że kwestie związane z równym traktowaniem kobiet i mężczyzn są marginalizowane lub traktowane pobieżnie. Wielu z Was z pewnością będzie się zastanawiać, czy kwestia płci jest rzeczywiście tak istotną kwestią, że trzeba jej osobno poświęcać czas? Otóż, istotnie, każdy z nas jest najpierw człowiekiem i jako takiemu przysługują mu pewne niezbywalne prawa. Ale również każdy z nas określa siebie, swoje miejsce w społeczeństwie przez płeć. Bycie kobietą czy bycie mężczyzną jest głęboko wrosnięte w naszą tożsamość. Również nasze otoczenie społeczne nie postrzega nas bezpłciowo - jesteśmy odbierani jako kobieta, mężczyzna, chłopiec lub dziewczyna, z całym bagażem skojarzeń, oczekiwań i stereotypów, które są z daną płcią trwale łączone. W środowisku zawodowym nie jest inaczej: wkraczamy w nie jako kobiety lub jako mężczyźni, z czym z kolei łączą się określone konsekwencje, jak chociażby to, że płeć nie jest cechą obojętną, jeśli chodzi o dostępność do pewnych zawodów i stanowisk, tempo i możliwości awansu czy wysokość zarobków. Wiele badań socjologicznych i psychologicznych pokazuje, że płeć jest czynnikiem, który może pomóc lub uniemożliwić znalezienie pracy, może ułatwić lub utrudnić awans, może spowodować, że otrzymywane zarobki będą wyższe lub niższe. Jak wynika również z badań, to kobiety są grupą społeczną mniej uprzywilejowaną na rynku pracy, zazwyczaj na podobnych stanowiskach mniej zarabiają, wolniej i z większym wysiłkiem awansują oraz mają utrudniony dostęp do pewnych stanowisk. Jednak problem nierównego traktowania na rynku pracy nie

Poradnik dla nauczycieli

dotyczy tylko kobiet, ale także i mężczyzn. Utały się bowiem i głęboko zakorzeniły pewne schematy poznawcze, które każą nam odbierać pewne zawody przez pryzmat płci i nazywać je „kobiecy” czy „męskimi”. Próby wyłamania się z tego schematu często wiążą się mogą z negatywnymi reakcjami ze strony otoczenia. Mężczyzna pracujący w przedszkolu może być postrzegany jako zniewieściały, a kobieta marząca o pracy w wojsku jako przysłowiowy „babochłop”. Tak więc widać, że funkcjonowanie na rynku pracy i problematyka równouprawnienia nie są z dwóch różnych bajek, a raczej wzajemnie się przeplatają, tworząc jedną historię.

Jak rozumieć równouprawnienie w kontekście nauczania przedsiębiorczości?

W naszym kraju od wielu lat obowiązują międzynarodowe regulacje z zakresu równych praw kobiet i mężczyzn. Polska ratyfikowała Europejską Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wartości oraz Europejską Kartę Społeczną. Kwestia równouprawnienia została także uregulowana ustawowo. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy Kodeksu Pracy wskazuje, że kobiety i mężczyźni mają być równo traktowani w zakresie nawiązywania i rozwiązywania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych (art.18a., par.1 k.p). Zgodnie z przepisami Kodeksu Pracy, pracownicy, bez względu na płeć, mają prawo do jednakowego wynagrodzenia za jednakową pracę lub za pracę jednakowej wartości. Równouprawnienie w kontekście prawa jest więc rozumiane jako równe traktowanie kobiet i mężczyzn oraz niefaworyzowanie przedstawicieli jednej płci kosztem drugiej. Tyle formalne rozstrzygnięcia. Wiemy jednak, że rzeczywistość nie wygląda tak różowo, jak sugerowałyby to istniejące przepisy i oficjalne dyrektywy. Ta konstatacja uświadamia, że jest wiele do zrobienia w kwestii stworzenia warunków, w których kobiety i mężczyźni będą równo traktowani. Jaką rolę w tym zadaniu może odegrać osoba ucząca młodzież przedsiębiorczości?

Celem nadrzędnym jest w tym przypadku umożliwienie dziewczętom i chłopcom równego startu oraz wyposażenie ich w wiedzę i umiejętności, dzięki którym zwiększają swoje szanse na sukces na trudnym i niekiedy niesprawiedliwym rynku pracy. W jaki sposób Ty możesz tego dokonać?

1. Uświadom uczniom ich prawa. Przekonaj ich, że mają prawo do równego traktowania, że nie jest to przywilej ani czyjaś łaska, ale sprawiedliwe traktowanie, które im się po prostu należy. Zaprezentuj uczniom potencjalne sytuacje, kiedy to mogą zetknąć się z przejawami dyskryminacji ze względu na płeć, np. rekrutacja do pracy, staranie się o awans, negocjowanie wynagrodzenia, ustalanie godzin pracy czy czasu zatrudnienia. Postaraj się, aby uczniowie dzięki lekcjom wyrobili w sobie przekonanie, że to, co może podlegać ocenie na rynku pracy, to ich kwalifikacje, umiejętności, doświadczenie, zaangażowanie czy kreatywność, a nie płeć.
2. Naucz młodych ludzi, aby w asertywny sposób umieli domagać się równego traktowania i stanowczo reagowali na przejawy dyskryminacji. Dyskryminacja ze względu na płeć może mieć różne oblicza. Od bardzo jaskrawych, takich jak choćby molestowanie seksualne w miejscu pracy, poniżanie przez przełożonych osób płci

Poradnik dla nauczycieli

przeciwnej, poprzez faworyzowanie pracowników danej płci, umożliwianie im łatwiejszego dostępu do podwyższania kwalifikacji czy awansu, po formy bardzo łagodnej dyskryminacji, gdy np. wyręcza się kobietę w pracy z pozoru dla niej za ciężkiej czy odsuwa się mężczyznę od wykonywania zadań, do których potrzeba „kobiecej ręki”. Niektóre przejawy dyskryminacji czy nierównego traktowania, takie jak molestowanie czy preferowanie zatrudniania przedstawicieli danej płci, są działaniami świadomymi, ale są i takie zachowania, które w zamyśle osoby dyskryminującej nie wynikają ze złych pobudek (jak np. wyręczanie czy ułatwianie wykonania jakiegoś zadania). Tak jak różne mogą być sytuacje, w których zachwiane jest równe traktowanie osób różnej płci, tak samo różne i adekwatne do sytuacji powinny być reakcje. Niekiedy potrzebna jest reakcja bardzo stanowcza i ostra, a niekiedy bardziej łagodna i perswazyjna. Czasami trzeba się zdecydowanie przeciwstawić, powiedzieć stanowcze „nie”, a czasami trzeba po prostu drugiej stronie wytłumaczyć, że takie czy inne zachowanie jest nieprzyjemne lub niesprawiedliwe. Możesz z uczniami zaaranżować i odegrać scenki, w których przećwiczyć właściwe reakcje na sytuacje, w których pojawia się dyskryminacja ze względu na płeć.

3. Skłaniaj uczniów do planowania swojej przyszłości zawodowej bez obciążeń wynikających ze stereotypów płci. Młodzież w szkołach ponadgimnazjalnych znajduje się w bardzo newralgicznym momencie swojego życia. Część z nich pójdzie do pracy, część na studia, niektórzy otworzą własne firmy. Przed nimi krok w dorosłość i poważne życiowe wybory. Wybory, które powinny być dokonywane w sposób jak najbardziej racjonalny i przemyślany. I właśnie w tym względzie - racjonalizowania wyborów, masz do odegrania istotną rolę. Pomóż uczniom zdiagnozować, co tak naprawdę chcieliby robić. Nie - czego oczekują od nich rodzice czy znajomi, ale co im w duszy gra. Młodzież czasami wstydzi się swoich pomysłów na przyszłość, traktując je bardziej jako marzenie niż do spełnienia niż prawdopodobny plan na życie. Zdarza się, że to właśnie płeć jest czynnikiem ograniczającym ich wybory. „Nikt mnie jako chłopaka w tym zawodzie nie zaakceptuje”, „jako dziewczyna w tej branży będę miała zawsze pod górę” - to myśli, które młodemu człowiekowi, chcącemu wyłamać się ze schematu, mogą przychodzić do głowy. Zachęcaj uczniów do samodzielnego i odważnego projektowania swych planów zawodowych, przekonuj, że warto wsłuchać się w siebie.

Poradnik dla nauczycieli

Postępowanie się powszechnie obecnymi schematami zawodów kobiecych czy męskich, może młodym, zaangażowanym w swój pomysł ludziom podcinać skrzydła. To predyspozycje, kwalifikacje czy pasja, a nie płeć, powinny być kryterium wyboru zawodu.

4. Bądź dobrym przykładem równego traktowania dziewcząt i chłopców. Aby przekonująco mówić na lekcji o równouprawnieniu kobiet i mężczyzn na rynku pracy, twoje codzienne zachowania, sposób w jaki zwracasz się do uczniów czy komentujesz bieżące wydarzenia, nie mogą być sprzeczne z zasadami równego traktowania. Zwróć uwagę, czy mówiąc do uczniów jednakowo odnosisz się do dziewcząt i chłopców, czy w przedstawianych przez Ciebie przykładach występują i dziewczyny, i chłopcy, i czy ze względu na płeć nie są przedstawieni wartościująco, czy nie powielasz utartych schematów myślowych, związanych z zawodami, czy zapraszając na lekcję gości starasz się pokazać przykłady kobiet i mężczyzn, którzy odnieśli w swoich profesjach mniejsze lub większe sukcesy. Pamiętaj, że jeśli masz zwyczaj formułowania komunikatu w rodzaju męskim, np. „powinieneś wziąć kredyt”, „chciałbyś założyć firmę” itp., możesz być mniej przekonujący(-a) dla dziewcząt, które w sposób naturalny mogą się mniej z takim przekazem utożsamiać. I oczywiście, jeśli masz nawyk zwracania się do dziewcząt, wynikający na przykład z pracowania w sfeminizowanych klasach, to dla chłopca twój przekaz będzie mniej atrakcyjny, a tym samym mniej przekonujący. Unikaj deprecjonowania zawodów i arbitralnego dzielenia profesji na lepsze i gorsze, nie wykorzystuj też pewnych zawodów jako „straszaka”, nie odnoś się do zawodów sfeminizowanych (takich, gdzie zatrudnione są głównie kobiety) z pogardą czy lekceważeniem, jako do pracy gorszego rodzaju.

Deprecjonowanie pewnych zawodów, używanie ich jako „straszaka” odbywa się często według subiektywnego klucza. Zawód, który w twojej opinii jest nieciekawym, dla kogoś innego może być źródłem satysfakcji.

5. Unikaj przesady w przedstawianiu równouprawnienia. Promowanie równouprawnienia ma odwoływać się do takiego samego traktowania, a nie odwracania rzeczywistości do góry nogami. Czasami opacznie rozumie się ideę równouprawnienia kobiet i mężczyzn, zakładając, że równouprawnienie jest wtedy, gdy kobiety robią to, co mężczyźni, a mężczyźni to, co kobiety. Nic bardziej mylnego. Równouprawnienie ma polegać na wolności wyboru, równości szans i sprawiedliwym traktowaniu bez względu na płeć, a nie na zamianie miejsc. Podając przykłady, staraj się konstruować je w sposób realistyczny, a nie przesadny czy karykaturalny. Niech przestrożą i wskazówką będzie dla Ciebie przykład amerykańskiej przesadzonej politycznej poprawności, kiedy to przekazano ilustratorce podręcznika do drugiej klasy takie oto instrukcje co do pożądanego wyglądu szaty graficznej: „Bohaterem miał być latynoski chłopiec. Było dwoje czarnych bliźniąt. Gruby chłopiec Azjata i dziewczynka amerykańska Indianka. Trzeba było jeszcze białego. Ponieważ nie wolno nam zapomnieć o inwalidach, dziewczynka urodziła się z fizyczną wadą i miała tylko trzy palce u rąk. Rodzice latynoskiego chłopca musieli mieć „niestereotypowe” zawody, wobec czego oboje byli inteligentami. Nie mogli jeść „stereotypowego” jedzenia, wobec czego musieli jeść spaghetti i sałatę, przy czym redaktor zalecił, że nie ma to być zwykła zielona sałata, lecz sałata z wyjątkowo drogiej belgijskiej cykorii.”

J. Kalabiński, *Rachunek umienia*. „Gazeta Wyborcza- Świąteczna”, 1993, nr 260, s.16-17.

Poradnik dla nauczycieli

Staraj się z uczniami prowadzić dialog na temat równouprawnienia. Nie traktuj tej problematyki jako czegoś, co trzeba im odgórnie narzucić.

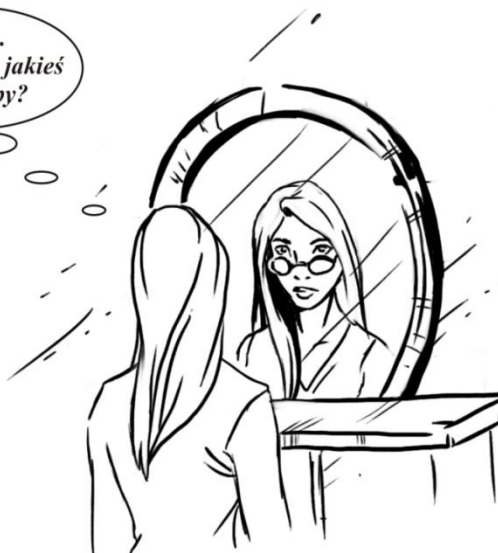
Mój zawód w przyszłości

Równouprawnienie to możliwość wolnego wyboru i równość szans na rynku pracy. Nie można jej jednak rozumieć jako zamiany miejsc: to co do tej pory było przeznaczone dla mężczyzn - jest dla kobiet i na odwrót. Włączanie na siłę obrazu świata, który jest w sposób oczywisty sprzeczny z rzeczywistością, może wywołać reakcję obronną w postaci negatywnej postawy wobec równouprawnienia kobiet i mężczyzn.

6. Uwolnij się z pułapki stereotypów płciowych. O wiele łatwiej będzie Ci promować równouprawnienie kobiet i mężczyzn, jeśli najpierw dokonasz autodiagnozy. Zadaj sobie pytania:
- Czy w mojej opinii są zawody tylko dla mężczyzn lub tylko dla kobiet?
  - Jakie mam stereotypy związane z płcią?
  - Jak reaguję, gdy przydarzy mi się zetknąć z osobami wykonującymi niestereotypowe zawody?

Hmm..
Czy ja mam jakieś stereotypy?

Poradnik dla nauczycieli

Przysłowiowe spojrzenie w lustro i szczerą autoanalizę, pozwala odkryć uwarunkowania oceniania zachowań i wyborów innych ludzi. Każdy posiada pewne stereotypy i schematy poznawcze. Świadomość ich pozwala w większym zakresie kontrolować ich wpływ na sposób, w jaki odbieramy rzeczywistość.

Jeśli na postawione wcześniej pytania udzielisz sobie niesatysfakcjonujących odpowiedzi, pamiętaj, że stereotypy są wszechobecne i silnie warunkują postrzeganie rzeczywistości praktycznie przez każdego człowieka. Stereotypy są pewnymi uproszczeniami, które zapewniają nam oszczędność poznawczą, pozwalają szybko zorientować się w rzeczywistości i dokonać oceny. Zazwyczaj bez problemu jesteśmy w stanie szybko wymienić, jakie cechy charakteryzują kobiety, a jakie są typowe dla mężczyzn. Te charakterystyki rzadko kiedy są wynikiem naszych własnych rozlicznych obserwacji i analiz, a częściej - transmisją społecznej wiedzy, którą nasiąkaliśmy od dziecięcych lat. To dzięki stereotypom uważamy, że dziewczynki są emocjonalne, wrażliwe, delikatne, niezdeterminowane, a chłopcy przebojowi, lubiący rywalizację, zdecydowani. Dzięki korzystaniu z takich „okularów” sprawnie porządkujemy sobie świat. Stereotypy powodują, że proces podejmowania decyzji jest szybszy, ale nie zawsze jest trafny. Stereotyp nie w każdym przypadku mija się z prawdą. Są przecież delikatne, wrażliwe dziewczynki oraz przebojowi i rywalizujący ze sobą chłopcy, nie jest to jednak reguła uniwersalna, odnosząca się do każdego i na tym właśnie polega niebezpieczeństwo stereotypowego myślenia – wrzucanie wszystkich do jednego worka.

Czy można się od stereotypów uwolnić? Zapewne nie całkowicie. Są one często tak głęboko wrosnięte w naszą psychikę, że próba ich całkowitego wyeliminowania może być niewykonalna. Dlatego tak ważne jest poznawanie siebie i uwarunkowań własnego myślenia. Dzięki samowiedzy możesz kontrolować wpływ stereotypów na wydawane przez siebie oceny i opinie. Jeśli uczynisz swój sposób postrzegania rzeczywistości procesem bardziej świadomym i zrezygnujesz z „automatycznego pilota”, jakim są stereotypy, to zyskujesz szansę, że twój odbiór rzeczywistości będzie bardziej prawdziwy i adekwatny.

Powodzenia!